

XAVIERUS COLLEGE
BORGERHOUT
Bibl. Magi

1960

Aflevering 3-4-5-6

VERSLAGEN EN MEDEDELINGEN
VAN DE
KONINKLIJKE VLAAMSE ACADEMIE
VOOR TAAL- EN LETTERKUNDE
(NIEUWE REEKS)

1960
SECRETARIAAT DER ACADEMIE, KONINGSSTRAAT 18
GENT

WIE SCHREEF DE XII DOGHEDEN?

DOOR

ROBRECHT LIEVENS

I. Reeds lang geleden heeft Pater van Mierlo op interne gronden bewezen dat de XII Dogheden (1) niet op de lijst van Ruusbroecs werken thuishoort. Mijns inziens terecht. Het is nl. moeilijk te aanvaarden dat Ruusbroec, die zich zo fel tegen Eckhart heeft gekeerd, teksten van de bestreden meester in het kompilatiewerk van de XII Dogheden zou hebben verwerkt. Nog sterker klemmt het argument dat de ziener van Groendaal wel geen passages uit zijn Brulocht met weinig vaardigheid in een ander geschrift zal hebben vervlochten.

II. A. Toch valt op de argumenten van Pater van Mierlo, die aan de uitwendige kritiek ontleend zijn, heel wat af te dingen. Dat het traktaat in het Groenendaalse verzamelhandschrift (en vandaar in de opsommingen van Pomerius en anderen) *ontbreekt*, schijnt veel zwaarder te wegen dan de *positieve* getuigenis van het Latijnse Ruusbroec-handschrift Ww (Brussel KB 14069-14088) — dat nog in de XIVde eeuw in het zo bevriende kartuizersklooster te Herne geschreven werd — : „olim editus est in vulgari lingua Brabantie a venerabili viro domino Johanne de Ruusbroec”; zwaarder ook dan de stelligheid van de *Nakomeling* (2) in hs. D, die hoewel na de dood van Ruusbroec ingetreden toch Jan van Schoonhoven nog heel goed heeft gekend, en die zijn „ordinantie” (waarin de werken van de goede prior met de meeste vrucht kunnen gelezen worden) juist met de XII Dogheden begint.

Het bovengenoemde hs. Ww en de *Nakomeling* staan met hun toeschrijving aan Ruusbroec in de handschriftelijke traditie (3)

(1) De jongste uiteenzetting van de status questionis bij St. Axters, *Geschiedenis van de vroomheid in de Nederlanden* II (Antwerpen 1953) p. 331-339.

(2) *Ib.* p. 359-362.

(3) De meest volledige lijst van Lat. en Mnl. hss. vindt men bij M. A. Lückcr, *Meister Eckhart und die Devotio Moderna* (Leiden 1950) p. 166-169; zij heeft niet gezien dat haar nrs 8 en 13 identiek zijn (Den Haag KB 73 H 15

zeker niet alleen. Ik weet niet of alle door De Vreese p. 665 genoemde handschriften-met-dezelfde-vertaling (*De quarundam virtutum excerciis*) ook dezelfde „voorafspreek” hebben als hs. Ww. Wél is dat het geval met

1. het daar niet vermelde hs. Luik Seminarie 6M20, dat in 1445 door de Luikse Kruisheer Godfried Wythut van Kamen (1) [1397-1468] geschreven werd;
2. en met hs. Darmstadt Landesbibliothek 400.

Alleszins noemen ook de volgende handschriften de naam van de Brabantse mysticus (2) :

3. Brussel KB 1486, dat bovendien Geert Groote als de vertaler aanwijst;
4. Brussel KB 1620.
5. Brussel KB 9320 [Luik 1432].
6. Brussel KB II 2113.
7. Utrecht UB 204.

II. B. Verder werpt ook de *Dietse* overlevering wel gewicht in de schaal. Terwijl een zestiental hss. geen stelling neemt, wijzen zes complete hss. (E, h, m, z, Nn en Brussel KB II 2318, in dit laatste toegevoegd met latere hand) en drie fragmentarische (S, U, y) Ruusbroec aan als auteur.

II. C. Tegenover de *positieve* getuigenis van zoveel *Dietse* en *Latijnse* codices dus, staat het *ontbreken* van de XII Dogheden in het standaardhs. van Groenendaal. Toch moeten wij mede op grond van de *inwendige* kritiek, die het auteurschap van de ziener van het Zoniënbos uitsluit, tot de konklusie komen dat de handschriftelijke overlevering hetzij helemaal niet

en K 34). De opsomming van Mnl. hss., die R. Roemans geeft in *Jan van Ruusbroec, Leven. Werken* p. 335 behoeft enige verbetering; hs. Y bleef onvermeld, F bevat de XII Dogheden niet, O kwam niet om in de brand van Leuven 1914 zoals ook Lückér ten onrechte overneemt.

(1) Zie *Exposition 24 février-15 mars 1951. Les manuscrits des Croisières de Huy, Liège et Cuyk au XVe siècle. Catalogue* (door J. Stiennon) p. 75, nr 46. Het eerste traktaat, *De intrantibus aliquem ordinem*, is niets anders dan brief nr 16 (ed. W. Mulder) van Geert Groote.

(2) Over de twee andere Lat. hss. (Vaalbeek, olim Rekem, OFM en Darmstadt Landesbibliothek 1215) weet ik geen bescheid.

(of al te goed) weet wie de schrijver is en daarvan dus geen mededeling doet, hetzij door een verkeerde toeschrijving zich duidelijk op dit punt vergist.

III. De anonieme staat van een traktaat werkt op de geleerde als een uitdaging en er zou een boeiende psychologische studie te schrijven zijn over de verhouding tussen deze twee. Zo had Pater van Mierlo slechts een half woord (van Pater Dykmans) nodig om de handschoen op te nemen en zich in een strijd te werpen, die naar mijn bescheiden mening in zijn nadeel werd beslecht.

Pater Dykmans maakte hem in zijn *Obituaire de Groenendaal* p. 329 attent op een ver buiten de Nederlanden op Duits gebied geschreven XVde-eeuws hs. (Berlijn SB germ. 8° 478, olim Cheltenham Phillipps 1175), dat volgens Pribsch (*Deutsche Hss. in England* I 76) het volgende initium heeft : „Hie begynnet das buch von den zwolff dogenden des geistlichen herren Godeverdes regulers canonikes in den closter grunendale Eynes von den discipelen des erwirdigen in got und geistlichen priors herren iohan rueßbroches da selbest...” En het (ongelukkige) toeval wil nu dat daar ten tijde van Ruusbroec slechts één kanunnik van die naam leefde : Godefridus dictus Wevel [†1396] (1).

Dit incipit werd de strohalm waaraan Pater van Mierlo zich vastgegrepen heeft om uit de anonimiteit te geraken. Ik zeg niet dat hij en al degenen die hem hierin bijtreden (Pater Axters, Knuvelde, Lückér e. a.) het niet bij het rechte eind *kunnen* hebben, maar het lijkt mij toch inkonsekvent om alle in de Nederlanden geschreven codices — die voor Ruusbroec getuigen of de auteur van de XII Dogheden niet kennen of niet noemen — als leugenachtig of onwetend te beschouwen en te negeren, doch daarentegen een doodgewoon laat afschrift ergens uit Duitsland te dagvaarden als kroongetuige, die veel beter dan de vertrouwde vrienden uit Herne voor ons de waarheid zou bewaren. Non licet, zolang wij niet weten aan wie deze verre kopiist zijn gezag ontleent en waarop zijn bekwaamheid en zijn bevoegdheid berust.

(1) Het vermoeden van Pribsch dat deze Godevert zou te vereenzelvigen zijn met Godevaert van den Briele (Bethlehem bij Leuven en Eemstein), de vertaler-bewerker van boek I en II van de *Imitatio*, houdt geen steek (cfr C. C. de Bruin, *De Mnl. vertaling van De imitatione Christi...* Leiden 1954, p. 36). Deze laatste was een generatie jonger.

IV. Op de vraag : wie vervaardigde de XII Dogheden, moeten wij een *positief* antwoord schuldig blijven. Niet Ruusbroec, verder kunnen wij op het ogenblik onmogelijk gaan. En wij oefenen beter geduld, dan ondeugdelijke wapens op te nemen, hoe uitdagend nu ook de anonimiteit geworden is door de kandidatuur des geistlichen herren Godeverdes.

WIE SCHREEF DE XII DOGHEDEN

DOOR

ROBRECHT LIEVENS

I. *Verslag van E. P. STEPHANUS G. AXTERS, O. P., eerste commissaris*

De heer Lievens neemt in zijn korte bijdrage andermaal een probleem onder de loupe waaraan in de laatste 60 jaar W. de Vreese, A. C. Bouman en E. P. Dr. J. van Mierlo, S. J., veel aandacht hebben geschonken.

1. L. begint met te verklaren dat ook voor hem het boek *Van den XII Dogheden* op de lijst van de werken van de zalige Jan van Ruusbroec niet thuishoort. Wij betreuren het dat hij hierbij de bezwaren van E. P. J. van Mierlo, S. J., tegen de authenticiteit van het werk, die blijkbaar voor hem steekhoudend zijn, niet bondig samenvat.

2. Wanneer Robrecht Lievens de handschriften gaat natellen die, wat het auteurschap betreft, geen stelling nemen en de handschriften die het werk aan Ruusbroec toeschrijven, dan kan ik hem hierin niet bijtreden. Drie handschriften die bij een Latijnse vertaling van het boek *Van den XII Dogheden* dezelfde in het Latijn gestelde „voorafsprak” over Ruusbroec's auteurschap in dezelfde bewoordingen meedelen, zijn voor mij niet drie getuigen, maar integendeel één getuigenis waarvan wij de waarde eerst zullen kunnen afwegen wanneer kan worden achterhaald wie die in het Latijn gestelde inleiding heeft opgesteld. Dit laat ik bijgevolg voor rekening van de auteur.

3. Verder schrijft Robrecht Lievens dat E. P. J. van Mierlo, S. J. na het verschijnen van het Obituarium van Groenendaal in de uitgave van E. P. M. Dykmans, S. J., de strijd heeft opgenomen

ten gunste van Godfried van Wevel die dan de Godfried van Groenendaal moet zijn die in een vijftiende-eeuws Duits handschrift als auteur wordt vermeld. De polemieken van E. P. J. van Mierlo, S. J., is echter naar de bescheiden mening van de heer Lievens in het nadeel van E. P. J. van Mierlo, S. J. beslecht. Deze korte bijdrage zal nu aan belangrijkheid en ook aan duidelijkheid winnen wanneer de auteur hier, vóór de opname in de *Verslagen en Mededelingen*, nog wil aan toevoegen wat er voor en wat er tegen het auteurschap pleit van Godfried van Wevel. Hij verklaart immers nog dat hij niet wil beweren dat Godfried van Wevel niet de auteur kan zijn.

Verslag door dr. W. VAN EEGHEM, tweede commissaris.

Van de vraag naar het vaderschap van de XII Dogheden kan terecht worden getuigd : *adhuc sub iudice lis est*. Dr. R. Lievens toont zulks aan, doch zijn opstel, dat weliswaar menige welkome terechtwijzing bevat (zie vooral de voetnoten), is anderzijds derwijze gebald, dat de belangstellende, zelfs na herhaalde lezing, wel enigszins de kluts kwijt is.

Wij zijn het dan met de eerste commissaris er over eens, dat de geleerde inzender er goed zou aan doen, het pro en contra in deze zaak zo duidelijk mogelijk uiteen te zetten. Ook zijn tweede, uiterst gewichtige alinea dient hij o. i. doorzichtiger te maken, door b. v. de opgesomde hss. onder elkaar op te geven (Ten eerste, ten tweede enz.).

Hier zij nog aan toegevoegd, dat in deze vrij ingewikkelde kwestie de proef op de som tot dusver niet werd geleverd : zijn immers de XII Dogheden werkelijk door *Godfried Wevel* samengesteld, dan zal die toeschrijving eerst dan vast komen te staan, wanneer men bewust traktaat met enig ander, buiten kijf door die mysticus vervaardigd voortbrengsel zal hebben kunnen vergelijken en daarbij tot onbetwistbare overeenkomsten wat betreft inhoud, taal en stijl zal zijn gekomen.